

5. Адамів М. Є. Сутність та роль антисипативного управління на підприємствах // Галицький економічний вісник. 2010. № 3 (28). С. 112–121.

6. Коваленко В. В., Дадашев Б. А. Концептуальні засади макропруденційного нагляду та регулювання банківської діяльності // Ефективна економіка. 2012. № 4. URL:

<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1074>

7. Ансофф И. Стратегическое управление. Москва: Экономика, 1989. 519 с.

ЗАКОНОМІРНОСТІ Й ТЕНДЕНЦІ ЗРОСТАННЯ ЗОВНІШНЬОГО БОРГУ В УКРАЇНІ

*Сидорова Антоніна Василівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри бізнес-статистики та економічної кібернетики,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

В умовах фінансової глобалізації розвиток міжнародної фінансової системи характеризується значним зростанням обсягів зовнішньої заборгованості більшості країн світу. Ефективне управління державним зовнішнім боргом і його обслуговування є нагальним завданням фінансової політики держави, важливою умовою стабільності фінансової системи. Воно дозволяє уникнути кризових боргових ситуацій, уникнути негативного платіжного балансу, сприяє ефективному використанню валютних доходів від експорту. Тому необхідна розумна та виважена політика регулювання із вдалим використанням наявних для цього інструментів.

Питання, пов'язані з виявленням закономірностей у змінах валового і державного зовнішнього боргу, аналізували Ю. Макогон, О. Пахомова [3], С. Черничко [4], Е. Герд [5], Т. Фасолько [6] та ін.

Метою роботи є виявлення тенденцій і закономірностей зміни зовнішньої заборгованості країни.

Можливість виявлення тенденцій і закономірностей зовнішнього боргу потребує, перш за все, аналізу валового й державного боргу, а також визначення шляхів його зменшення. Валовий зовнішній борг ураховується на дату, в доларах США і представляє загальний обсяг заборгованості резидентів країни перед нерезидентами за всіма зобов'язаннями, що повинні бути сплачені боржниками [2], тобто це загальна заборгованість країни за зовнішніми позиками та несплаченими за ними відсотками. Валовий зовнішній борг включає державний і гарантований державою борг (уряду та НБУ), а також борг комерційних банків, акціонерних компаній, підприємств, організацій тощо.

Зовнішня заборгованість розвинених країн суттєво відрізняється від заборгованості країн, що розвиваються. Перші мають вільно конвертовану національну валюту; їх внутрішні боргові зобов'язання перевищують зовнішні; вони є одночасно позичальниками і кредиторами, а їхні боргові зобов'язання теоретично можуть бути взаємно погашені; в обсязі заборгованості переважають борги приватних позичальників; ці країни вирішують свої

платіжні труднощі за рахунок міжнародного ринку позикових капіталів і не звертаються до ресурсів МВФ з кінця 1970-х рр. Тому високий рівень зовнішнього боргу для них не представляє суттєвої загрози. Наприклад, у 2016 р. зовнішній борг Японії склав 239,2% ВВП; Італії – 132,6%; США – 107,4%; Бельгії – 105,5%; Великої Британії – 89,2% [2]. Інша ситуація має місце в Україні (табл. 1, складено за даними [1; 2]).

Таблиця 1

Динаміка ВВП і зовнішнього боргу України

Показники	Роки	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ВВП, млрд грн		948	1083	1302	1409	1452	1567	1979	2262	2982
ВВП, млрд дол. США		117,2	136,4	163,4	176,2	177,8	130,9	90,5	93,8	109,3
Валовий зовнішній борг, млрд дол. США*		30,6	103,4	117,3	126,2	134,6	142,1	126,3	118,7	113,6
Державний і гарантований державою зовнішній борг, млрд дол. США *		26,5	34,8	37,5	38,7	37,5	38,8	43,4	45,6	49,0
Державний і гарантований зовнішній борг до ВВП, %*		25,6	29,6	29,7	28,6	26,4	30,7	36,6	40,2	42,0
Золотовалютні резерви до зовнішнього боргу, % *		99,9	99,5	84,8	63,5	54,4	19,4	30,6	34,1	38,4

* На початок року.

Наведені дані свідчать, що валовий зовнішній борг України (у дол. США) упродовж 2009–2017 рр. зріс у 3,7 раза, але інтенсивність його зростання була різною, а саме: у 2010 р. порівняно з 2009 р. середньорічний валовий зовнішній борг зріс від 35,4 до 102,6 млрд дол.; за період 01.01.2010–01.01.2014 рр. відбулося зростання від 102,6 до 142,1 млрд дол.; з 2014 р. до 2017 р. середньорічний зовнішній борг скоротився з 134,2 до 115,1 млрд дол. Водночас ВВП (у дол. США) з 2009 р. до 2017 р. скоротився на 6,7%, причому до 2013 р. ВВП зростав, а у 2014–2015 рр. відбулося його падіння.

Державний і гарантований державою борг зріс за період 2005–2017 рр. на 84,9%, при цьому невпинно підвищувалася його частка у ВВП (від 25,6% у 2005 р. до 42,0% у 2017 р.). Рівень державного й гарантованого боргу в 2016 р. вперше перевищив безпечні межі (40% від ВВП), встановлені Методикою економічної безпеки України. Аналогічну динаміку у ці самі роки демонструє курс долара США до гривні (зростання від 5,3 грн до 7,79 грн; від 7,99 грн до 11,89 грн.; від 11,89 грн до 21,84 грн). Зазначимо, що з початком військових дій на сході України відбувся стрибок курсу долара до гривні, що також призвело до зростання зовнішнього боргу.

Порівняння золотовалютних резервів (ЗВР) із зовнішнім державним і гарантованим боргом України свідчить, що тільки у 2009–2010 рр. ЗВР майже покривали зовнішній державний борг (99,9% і 99,5% відповідно). На початок 2014 р. цей показник досяг найнижчого значення (19,4%). Аналіз динаміки ВВП і державного зовнішнього боргу показав наявну залежність зниження зовнішнього боргу (Y_x) при зростанні ВВП (x) і обернену залежність підвищення

зовнішнього боргу під впливом падіння ВВП. Побудова кореляційно-регресійної моделі дозволила описати цю залежність рівнянням параболи другого порядку:

$$Y_x = 108,47 - 1,008x + 0,003x^2.$$

Зв'язок між зовнішнім боргом і ВВП щільний (коефіцієнт кореляції 0,892). Коефіцієнт детермінації показав, що варіація рівня зовнішнього державного і гарантованого державою боргу на 79,6% зумовлена варіацією ВВП. Решта 20,4% характеризують вплив інших факторів, які не розглядалися. Відносна помилка апроксимації – 8,7%. Перевагою побудованої моделі є можливість на її основі розрахувати точку екстремума: $E = -a_1 / 2a_2$.

За розрахунками, у точці екстремуму ВВП досягне 168 млрд дол. США. Отже, між рівнем зовнішнього боргу та ВВП виявлено залежність, яка свідчить, що поки ВВП не досягне точки екстремуму державний зовнішній і гарантований державою зовнішній борг буде зростати. У точці екстремуму напрям розвитку зовнішнього боргу може змінитись на протилежний, тобто при досягненні ВВП величини 168 млрд дол. і подальшому його зростанні зовнішній державний і гарантований державою борг буде знижуватися. Зворотна залежність така: падіння ВВП нижче точки екстремуму буде викликати підвищення рівня зовнішнього державного й гарантованого державою боргу.

За даними Світового банку, ВВП України у 2018 р. прогнозовано зросте на 3,5%, а у 2019 р. і 2020 р. – на 4,0% [1]. Міжнародний валютний фонд вважає, що ВВП України зросте у 2018 р. на 3,2%, у 2019 р. – на 3,5%, у 2020 – на 4%. НБУ спрогнозував зростання ВВП у 2018 р. на 3,4%, у 2019 та 2020 рр. – на 2,9% [2]. За найоптимістичнішого варіанта до 2020 р. точка екстремума не буде досягнута, а зовнішній борг продовжить тенденцію до зростання.

Отже, рівень валового зовнішнього боргу України демонструє зростання і впродовж 2009–2017 рр. перевищував межі боргової безпеки (70%). Державний і гарантований державою борг вже у 2016 р. перевищив безпечний рівень. Встановлено зв'язок державного зовнішнього боргу з курсом долара США, золотовалютними резервами, обсягом ВВП. Розраховано, що прогнозовані темпи зростання ВВП до 2020 р. не забезпечать стабільного зниження зовнішнього боргу, для цього необхідне зростання ВВП більш високими темпами. Щоб вирівняти торговельний і платіжний баланс країни, потрібна стабілізація курсу національної валюти, нарощування експорту, наповнення золотовалютних резервів. Управління негарантованим зовнішнім боргом повинно обмежуватися тільки обліковими функціями, тобто веденням статистичного обліку і моніторингу, оскільки його ліцензування або обмеження може спричинити неможливість виходу позичальників на міжнародні ринки і вплинути на приплив іноземних кредитів.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник: архів 2009–2017 рр. / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/foreign/>

3.Макогон Ю. В., Пахомова О. А. Зовнішній борг України на сучасному етапі економічної кризи // Економічний вісник НТУУ «КПІ»: зб. наук. праць. 2016. № 13. С. 108–113.

4. Черничко С. Ф. Державний борг України: тенденції та ризики. Тернопіль: ВПЦ ТНЕУ «Економічна думка», 2013. Том 14, № 1. С. 355–360.

5. Герд Е. Управління державним боргом: завдання, цілі, учасники // Фінанси України. 2014. № 1. С. 7–21.

6. Фасолько Т. М. Моделювання взаємозв'язку між державним боргом та бюджетним дефіцитом в контексті забезпечення платоспроможності країни // Університетські наукові записки. 2016. № 4. С. 246–255. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2016_4_28

ЗАСТОСУВАННЯ ОДНОФАКТОРНОГО ДИСПЕРСІЙНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТОВАРООБОРОТУ ТДВ «ПОЛІПЛАСТ»

*Столярова Маргарита Миколаївна,
магістрант,*

спеціалізація «Економічна кібернетика»;

Науковий керівник:

Товмаченко Ніна Миколаївна,

кандидат технічних наук,

*доцент кафедри економіко-математичних
дисциплін та інформаційних технологій,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

Товарну політику слід розглядати як комплекс стратегічних рішень, які визначають номенклатуру, асортимент і обсяги виробництва, а також способи просування і реалізації продукції (товарів або послуг) в конкретних умовах та обставинах. Мета товарної політики – заздалегідь забезпечити узгодженість рішень і методів формування оптимальної асортиментної структури з урахуванням поточних витрат і довгострокових цілей, підтримка конкурентоспроможності товарів, знаходження для товару оптимальних ринкових ніш (сегментів), розробка та впровадження стратегії обслуговування товару [1].

Мета роботи полягала в дослідженні впливу фактору сезонності на товарооборот ТДВ «Поліпласт», базуючись на щомісячних даних продажу товарів господарсько-побутового призначення протягом 2014–2017 років. Це завдання ми розв'язували методом дисперсійного аналізу [2]. Це статистичний метод, за допомогою якого вивчають вплив на результативну ознаку (функцію відгуку) вхідних змінних (ознак, факторів) та визначають статистичну значущість впливу, а також частку дисперсії, що пояснюється впливом факторів, та залишковий частку, що пояснюється похибкою вимірювання та впливом неконтрольованих ознак (змінних). Модель однофакторного дисперсійного аналізу має такий вигляд :

$$y_{ij} = \mu + \alpha_j + \xi_{ij}, \quad (1)$$